

Погуть О. П. Теоретико-правові аспекти реорганізації споживчих товариств

У статті досліджуються правові проблеми щодо реорганізації споживчих товариств як організаційно-правової форми невідприємницьких юридичних осіб. Автор висловлює власне бачення стосовно розвитку цивільного законодавства України в частині окреслення нормативного регулювання реорганізації споживчих товариств.

Ключові слова: невідприємницька юридична особа, споживче товариство, реорганізація.

Погуть А. П. Теоретико-правовые аспекты реорганизации потребительских товариществ.

В статье исследуются правовые проблемы по реорганизации общественных объединений как организационно-правовой формы непредпринимательских юридических лиц. Автор выражает собственное видение по развитию гражданского законодательства относительно нормативного регулирования реорганизации потребительских товариществ.

Ключевые слова: некоммерческое юридическое лицо, потребительское товарищество, реорганизация.

Pogut O. P. Theoretical and legal aspects of reorganization of cooperative societies

This article is devoted to the legal description of the reorganization of public associations as a nonprofit organization. Author of article explores the problems issued of legal regulation of the procedure of the reorganization of public associations. On the base of analysis was made suggestions about improvement the provisions of Civil Code of Ukraine and Law on «Cooperative societies».

The external economic and legal conditions of activities of juridical persons of private law in connection with the desire of Ukraine to enter the European Joint Society require cardinal revising of the all regulations of the legislation that determine the legal status of cooperative societies.

Keywords: non-for-profit legal person, cooperative societies, reorganization.

Саветчук В. М.

**ПОРЯДОК ЗЛИТТЯ ГОСПОДАРСЬКИХ
ТОВАРИСТВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА
ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

УДК 347

Постановка проблеми. В силу розвитку ринкових відносин в Україні, засновники (учасники) господарських товариств стикаються із необхідністю оперативного реагування на зміни економічної кон'юнктури, і, зважаючи на це, популярності на-

бувають механізми злиття та приєднання як форми консолідації, укрупнення бізнесу. Незважаючи на явне економічне забарвлення категорій «злиття» та «приєднання», власне механіка цих процесів перебуває в юридичній площині. У зв'язку із відсутністю детальних нормативних положень, які б регламентували порядок злиття, розгляд процедурних аспектів при реалізації злиття юридичних осіб викликає особливий науковий інтерес.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Окремі теоретичні питання, які стосуються інституту реорганізації в загальному, та проблемні аспекти власне злиття як однієї із форм реорганізації юридичної особи, у своїх працях досліджували такі вітчизняні науковці як: Л.В. Сіщук, А.В. Зеліско, С.В. Дяченко, Ю.М. Юркевич, Є.П. Коломієць-Людвіг, Н.І. Шевченко, В.В. Рябота, Н.В. Щербакова, В.В. Черевко, О.Р. Кібенко, С.В. Вербов, Д.В. Жеков, Ю.М. Жорнокуй, О.М. Загребельний та ін.

Метою статті є комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів порядку злиття господарських товариств з позиції вітчизняної доктрини та законодавства.

Перш за все, слід відзначити, що такий ключовий нормативно-правовий акт у сфері регулювання створення, діяльності та припинення юридичних осіб, як Цивільний кодекс України не дає легального визначення поняттям «злиття» та «приєднання», а лише вказує на їх належність до форм реорганізації юридичної особи та в окремих статтях обмежено розкриває порядок їх здійснення [9, с. 107].

Процедурні питання реорганізації юридичних осіб носять комплексний характер, оскільки правовідносини, які виникають з цього приводу, регулюються різними нормативно-правовими актами. Зокрема, окремі аспекти здійснення реорганізації юридичних осіб, в тому числі і злиття, регламентуються нормами Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Податкового кодексу України, Кодексу законів про працю, Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»,

«Про захист економічної конкуренції», Рішення Національної комісії цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку здійснення емісії та реєстрації випуску акцій акціонерних товариств, які створюються шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення або до яких здійснюється приєднання» та іншими нормативно-правовими актами. Також слід відзначити, що спеціальні закони можуть встановлювати певні особливості щодо порядку реорганізації окремих юридичних осіб (наприклад, щодо реорганізації банків).

Слід відзначити, що сама послідовність дій щодо здійснення злиття юридичних осіб визначається у нормативно-правових актах через такі категорії як «порядок» (ст. 107 Цивільного кодексу України) та «процедура (ч. 6 ст. 83 Закону України «Про акціонерні товариства»)). Перш ніж перейти до безпосереднього дослідження теоретичних та практичних аспектів злиття господарських товариств, доцільно проаналізувати сутність зазначених категорій.

Згідно визначення, яке дає український академічний тлумачний словник, порядок – це стан коли все робиться і виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил, певна упорядкованість [3, с. 374]. У словнику синонімів української мови зазначається, що порядок – це розміщення чогось, послідовність чого-небудь, а процедура – офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання, оформлення чогось [4, с. 296]. В свою чергу, Ю.С. Шемшученко відзначає, що під терміном «порядок» слід розуміти певним чином урегульований стан суспільних відносин. Даний термін використовується також у назвах відповідних нормативно-правових актів, їх розділів, статей тощо у значенні процедури, механізму реалізації повноважень, прав і обов'язків, вчинення дій з боку суб'єктів правовідносин [17, с. 402].

Поняття «процедура» є багатогранним за своїм змістом і може вживається в різних смислах та контекстах. О. Ф. Скакун у підручнику «Теорія держави та права» поняття «процедура» пов'язує із такими юридичними явищами: по-перше, правотворчий процес, під яким слід розуміти систему взаємозалежних про-

цедур (стадій) при ухваленні, зміні як законів, так і підзаконних актів [11, с. 297]; по-друге, законодавчий процес – це процедура ухвалення закону, яка складається з певних стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій [11, с. 317]; по-третє, правозастосування - це здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владна-організуюча діяльність компетентних державних органів і посадових осіб, яка полягає в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих випадків в акті застосування норм права [11, с. 389]. В свою чергу, Ю.Ю. Басова відзначає, що той факт, що процедура дуже вдало підходить для регулювання відносин, в яких особливо важливою є формальна визначеність, визначає її важливе місце у механізмі правового регулювання [1, с. 121].

Отже, за своїм етимологічним змістом термін порядок рівноцінний поняттю «процедура». Зважаючи на це, поняття порядок і процедура слід розглядати як синоніми, тобто, як послідовність певних дій для досягнення правового результату.

Звертаючись до нормативно-правової бази, слід відзначити, що загальні положення реорганізації юридичних осіб закріплені в Цивільному кодексі України, зокрема, у ст.ст. 104-107. На підставі аналізу зазначених правових норм, можна стверджувати, що ЦК України виділяє п'ять етапів: 1) прийняття учасниками або органом, уповноваженим на це установчими документами, рішення про злиття; 2) повідомлення органу, що здійснює державну реєстрацію, про прийняття рішення про злиття (ч. 1 ст. 105); 3) розгляд комісією з реорганізацією вимог кредиторів у порядку та в строк, які встановлюються учасниками юридичної особи або органом, що прийняв рішення про злиття (ч. 3 ст. 105); 4) складання та затвердження учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про її припинення, передавального акта (ч. 2 ст. 107); 5) внесення до єдиного державного реєстру запису про припинення та державна реєстрація нової юридичної особи [12]. У зв'язку із особливостями правового регулювання емісії та обігу акцій, які закріплюються національним законодавством про цінні папери та фондовий ринок, процедура злиття акціонерних товариств складніша. Так, наприклад, Закон України «Про акціонерні

товариства» у ст. 83 передбачає 17 етапів, які складають процедуру злиття акціонерних товариства [6]. В свою чергу, у Положенні про особливості реорганізації банку за рішенням його власників, затвердженому Постановою Національного банку України № 189 від 27.06.2008 р. вказується, що процедура злиття банків складається із 28 етапів [8].

У зв'язку із відсутністю чіткої законодавчої регламентації порядку здійснення реорганізації юридичної особи, ця проблема неодноразово привертала увагу представників наукової доктрини цивільного та господарського права. Аналізуючи порядок здійснення реорганізації, Л.В. Сіщук відзначає, що такий вид припинення юридичної особи складається з кількох етапів, кожен з яких має самостійне юридичне значення, що в сукупності призводять до припинення та/або виникнення юридичної особи (юридичних осіб) – правонаступника (правонаступників) та забезпечують правонаступництво [10, с. 35].

Вітчизняний науковець Ю.М. Юркевич виділяє три етапи реорганізації юридичної особи: 1) початковий етап, пов'язаний з прийняттям рішення засновників (учасників) юридичних осіб (або органу юридичної особи, уповноваженої на це установчими документами), відповідних органів державної влади або суду про злиття, приєднання, поділ або перетворення; 2) етап діяльності спеціально створеного органу – комісії з припинення юридичної особи, результатом якого є складання передавального акта або розподільчого балансу; 3) завершальний етап припинення юридичних осіб з правонаступництвом, цивільно-правовим наслідком якого є державна реєстрація новоутвореної юридичної особи (юридичних осіб) (або внесення відповідних змін до установчих документів правонаступника у разі приєднання) та виключення з Єдиного державного реєстру юридичної особи-правопередника (правопередників) [18, с. 7].

В свою чергу В.В. Черевко, досліджуючи інститут реорганізації крізь призму процедури створення юридичної особи, виділяє наступні етапи реорганізації: 1) прийняття рішення про реорганізацію; 2) повідомлення органів державної реєстрації про те, що юридична особа знаходиться в процесі припинення, шляхом

реєстрації рішення про припинення (виділ); 3) публікація відомостей про факт знаходження юридичної особи в процесі припинення (виділу); 4) внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи; 5) виявлення кредиторів (в тому числі й учасників юридичної особи), розрахунки з ними (відхилення вимог кредиторів) та складання передавального акту (у разі злиття, приєднання або перетворення) або розподільчого балансу (у разі поділу; затвердження передавального акту та розподільчого балансу здійснюється учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про її припинення; 6) легітимація установчих документів; 7) державна реєстрація припинення та створювання юридичних осіб [13, с. 12].

У своєму дослідженні щодо правового регулювання припинення господарських товариств шляхом реорганізації, Н.І. Шевченко відзначає, що при припиненні господарських товариств шляхом реорганізації необхідно виділити два етапи: 1) попередній, що передує прийняттю рішення про реорганізацію господарського товариства; 2) власне реорганізація, що триває з моменту прийняття рішення про реорганізацію до моменту її завершення, що забезпечить врахування інтересів господарських товариств-учасників цієї процедури протягом усього періоду її проведення [14, с. 16]. В цьому контексті слід відзначити, що доволі прогресивною є пропозиція Н.І. Шевченко щодо вирішення проблеми ефективної комунікації та координації на попередньому між товариствами, які беруть участь у злитті, шляхом створення координаційної ради. Така рада за своєю суттю представлятиме тимчасовий (на період проведення реорганізації) колективний орган, що утворюватиметься товариствами, які беруть участь у реорганізації, задля координації дій, до яких вони вдаються під час підготовки та здійснення цієї процедури, розроблення та попереднього узгодження між товариствами – учасниками реорганізації дій, рішень, документів, що опосередковують злиття чи приєднання товариств [15].

В свою чергу, Є.П. Коломієць-Людвіг відзначає, що процедура злиття та поглинання складається із загальних та спеціальних (індивідуальних) стадій (етапів) реалізації злиття та поглинання, які у свою чергу автор пропонує розрізнати за їх характером: вони можуть бути обов'язковими для здійснення (проходження) та додатковими або допоміжними (опційними). На думку автора загальні (базові) етапи є однаковими, спільними для учасників злиття та поглинання і включають дії, що є типовими і для процесу злиття, і для процесу поглинання, а саме: вибір об'єкта злиття та поглинання; проведення сторонами попередніх переговорів; здійснення повної належної перевірки (*due diligence*); визначення основних структурних елементів угоди; розробка і підписання документів; практична реалізація угоди. В свою чергу спеціальні (індивідуальні) стадії (етапи) реалізації злиття та поглинання визначаються: а) масштабами угоди; б) організаційно-правовою формою та сферою діяльності учасників; в) обраним способом інтеграції (злиття чи поглинання) та їх механізмами (консолідація або приєднання; придбання активів, корпоративних прав чи боргів); д) способом фінансування інтеграції [5, с. 9].

На думку С.В. Дяченко порядок проведення реорганізації господарської організації шляхом злиття можна поділити на такі періоди: 1) приймається рішення про реорганізацію обома сторонами даного процесу. Проводяться збори засновників нового підприємства, на яких на основі прийнятих рішень про реорганізацію приймається рішення про створення нового підприємства; вибирається організаційно-правова форма та форма власності нової юридичної особи; затверджуються установчі документи, розмір статутного фонду, склад засновників; визначається розмір часток засновників у статутному фонді; визначаються керівні органи новоствореної в результаті злиття юридичної особи; 2) здійснюється державна реєстрація новоствореної господарської організації; 3) здійснюється підписання передаточного акта; 4) ліквідуються господарські організації, що реорганізовувалися [2, с. 87-89].

Н.В. Щербакова, досліджуючи договірний порядок злиття та приєднання господарських товариств, відзначає, що поря-

док укладання реорганізаційних договорів складається з двох стадій: 1) підготовка проекту договору та його узгодження між уповноваженими органами товариств, яка включає наступні дії: а) переддоговірна робота уповноважених органів; б) підготовка уповноваженим органом кожного товариства для учасників (акціонерів) роз'яснень щодо умов проекту договору; в) отримання уповноваженим органом кожного товариства висновку незалежного експерта з приводу умов договору; 2) прийняття загальними зборами учасників (акціонерів) кожного товариства рішення про реорганізацію та затвердження договору про злиття чи договору про приєднання [16, с. 10].

Аналізуючи практичні аспекти проведення реорганізації господарських товариств у формі злиття, можна виокремити наступні етапи цієї процедури: 1) підготовчий етап (вибір юридичної особи для злиття, проведення попередніх переговорів між сторонами); 2) переддоговірний етап (укладення попереднього договору про злиття чи протоколу про наміри; проведення комплексного юридичного, фінансового, технічного аудиту господарського товариства, з яким планується злиття; підготовка до проведення загальних зборів сторонами; у випадку необхідності, отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію); 3) проведення сторонами загальних зборів учасників (акціонерів) і прийняття рішення такими зборами про припинення товариств шляхом злиття; 4) укладення сторонами договору про злиття; 5) завершальний етап (розгляд вимог кредиторів, складання передавального акта, здійснення реєстраційних формальностей); 6) етап інтеграції.

1. Басова Ю.Ю. *Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура»*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 11. Том 1. С.121-123.
2. Дяченко С.В. *Правове забезпечення припинення юридичної особи*: дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.04. К.: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2012. 247 с.
3. Івченко А.О. *Тлумачний словник української мови*. Х: ФОЛІО, 2002. 543 с.
4. Караванський С. *Практичний словник синонімів української мови*. Л.: БАК, 2014. 530 с.

5. Коломієць-Людвіг Є.П. *Правове регулювання злиття та поглинання суб'єктів господарювання в Україні: дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.04. К.: Державний вищий навчальний заклад ківський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2014. 232 с.*
6. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17.09.2008 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/514-17>*
7. *Про господарські товариства: Закон України № 1576-XII від 19.09.1991 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>*
8. *Про затвердження Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників: Постанова Національного Банку України № 189 від 27.06.2008 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0845-08>*
9. *Саветчук В.М. Поняття та сутність злиття та приєднання: законодавчий та доктринальний аспекти. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 40. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016. С. 104-113.*
10. *Сіцук Л.В. Реорганізація юридичних осіб: теоретико-правові аспекти. Приватне право і підприємництво, 2015. Вип. 14. С. 32-36.*
11. *Скакун О. Ф. Теория государства и права: [учебник]. Х.: Консум, Ун-т внут. дел, 2000. 704 с.*
12. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>*
13. *Черевко П.П. Створення юридичних осіб приватного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.03. К.: Закарпатський державний університет, 2008. 21 с.*
14. *Шевченко Н.І. Правове регулювання припинення господарських товариств шляхом реорганізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.04. К.: Київський університет права, 2012. 21 с.*
15. *Шевченко Н.І. Щодо попереднього етапу злиття та приєднання господарських товариств URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=59%3A2011-09-27-17-40-52&catid=16%3A-4&Itemid=12&lang=ru*
16. *Щербакова Н.В. Правове регулювання злиття та приєднання господарських товариств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.04. Д.: Національна академія наук України Інститут економіко-правових досліджень, 2006. 20 с.*

17. *Юридична енциклопедія: В 6 т. / (редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін). К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т.5. 1998. 736 с.*
18. *Юркевич Ю.М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.03. Л.: Львівський університет ім. І. Франка, 2009. 21 с.*

Саветчук В.М. Порядок злиття господарських товариств: теоретичний та практичний аспекти.

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів порядку злиття господарських товариств за законодавством України. Автор наголошує на недосконалості законодавчої регламентації порядку злиття юридичних осіб в Цивільному кодексі України. Автор зосереджує увагу на плюралізмі доктринальних підходів щодо диференціації етапів у процедурі злиття. У статті також зосереджено увагу на первинному етапі злиття господарських товариств, який законодавчо не врегульований, але надзвичайно важливий з позиції практичної реалізації процедури злиття.

Ключові слова: злиття, господарські товариства, реорганізація.

Саветчук В.М. Порядок слияния хозяйственных обществ: теоретический и практический аспекты.

Статья посвящена исследованию теоретических и практических аспектов порядка слияния хозяйственных обществ по законодательству Украины. Автор подчеркивает несовершенство законодательной регламентации порядка слияния юридических лиц в Гражданском кодексе Украины. Автор сосредоточивает внимание на плюрализме доктринальных подходов к дифференциации этапов в процедуре слияния. В статье также сосредоточено внимание на первоначальном этапе слияния хозяйственных обществ, который законодательно не урегулирован, но чрезвычайно важен с точки зрения практической реализации процедуры слияния.

Ключевые слова: слияние, хозяйственные общества, реорганизация.

Savetchuk V.M. The order of merger of business companies: doctrinal and practical aspects.

The article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the order of merger of business companies under the legislation of Ukraine. The author emphasizes on the imperfection of the legislative regulation of the order of merger of legal entities in the Civil Code of Ukraine. The author focuses on the pluralism of doctrinal approaches to the differentiation of stages in the procedure of merger. There is also focused on the initial stage of the merger of business companies, which is not legally regulated, but extremely important from the point of view of practical implementation of the merger procedure.

Keywords: merger, business companies, reorganization.